

Mgr. Olga Vraštilová, M. A.: Využití dětské literatury při výuce angličtiny na základní škole
(oponentický posudek doktorské disertační práce)

Kandidátka v předložené disertační práci rozvíjí další aspekt tématu, jež je předmětem jejího dlouhodobého zájmu (problematikou dětské literatury se zabývala již např. ve své diplomové práci). V disertaci si klade ambiciózní cíl: jednak analyzovat stav současného stav „využití“ tzv. dětské literatury ve vyučování anglickému jazyku na české základní škole, jednak na základě této analýzy postulovat závěry pro pedagogickou praxi ve prospěch lepšího „využívání“ dětské literatury.

Pokud jde o dílčí cíle, práce v teoretické i empirické části řeší otázky, jaká je situace ve využívání dětské literatury v našem současném základním vzdělávání, tj. zda je dětská literatura součástí používaných učebnic angličtiny na základních školách, jaký názor na použití dětské literatury mají tamní učitelé angličtiny, zda je práce s textem dětské literatury součástí pregraduální přípravy učitelů angličtiny, a konečně, jaké možnosti využití v cizojazyčném vyučování dětská literatura vlastně nabízí.

Naplnění těchto cílů slouží komplexní a velmi pracná kombinovaná metodologie, kdy se dva druhy dotazníkového šetření (mezi pedagogy základních škol na Královéhradecku, resp. u studentů učitelství tamtéž a na East Michigan University) pojí s analýzou sylabů příslušných kateder českých a moravských pedagogických fakult, dále s hospitacemi, resp. výukou (s využitím vlastních pilotních materiálů) v celkem 2 hodinách s využitím literárního textu na 1. a 2. stupni ZŠ a konečně také s tematickou analýzou nejrozšířenější učebnice 3. řady učebnice *Project*, jež autorce posloužila k nabytí poznatků o využití textů dětské literatury v zastoupení typologicky podobně uspořádaných učebnic pro základní školy.

Práce je logicky rozvržena do šesti teoreticko-přehledových kapitol (se zaměřením na následující témata: jazyk a jazyková komunikace v systému vzdělávání a z hlediska českých kurikulárních dokumentů; složky výchovně-vzdělávacího procesu; charakteristika dětské literatury; řečová dovednost čtení ve výuce cizímu jazyku; využití literárního textu ve výuce angličtiny; zastoupení dětské literatury v pregraduální přípravě budoucích učitelů anglického jazyka) a pěti kapitol empirických (které přinášejí shrnutí výsledků obou typů dotazníkového šetření, prezentaci konkrétního zpracování materiálů dětské literatury a jejich pilotáže na základní škole v 5. a 9. ročníku; komentář a hodnocení dvou hospitací v hodině s dětskou literaturou na dvou základních školách; prezentaci výsledků obsahové analýzy učebnice *Project* s ohledem na prezentaci a rozvoj čtenářských dovedností v cizím jazyce, a konečně shrnutí zjištění ze všech součástí empirické části práce). Práce je též opatřena obsáhlou přílohovou sekcí (sylaby předmětů dětské literatury na školách univerzitního typu, vlastní vytvořené materiály pro pilotáž na základní škole, záznamy hospitací a rozhovoru včetně materiálů, se kterými se v hospitovaných hodinách pracovalo).

Pokud jde o závěry pro metodickou a pedagogickou praxi, doktorandka konstatuje značný potenciál dětské literatury a doporučuje zařazovat více literárních textů jako východisko pro práci s jazykem i k podpoře čtenářské gramotnosti v konkrétním cizím jazyce. Disertace domýšlí podněty vzešlé jednak ze zjištěných objektivních parametrů současné situace na zkoumaném poli (nízké procento kvalifikovaných učitelů, omezený přístup učitelů ke vzdělávání ve specializovaných předmětech; nedostatečné zastoupení seminářů na téma práce s literárním textem v cizojazyčné výuce v nabídce vzdělávacích středisek aj.) i faktorů subjektivní povahy (podcenění úlohy dětské literatury v cizojazyčné výuce ze strany pedagogů ve smyslu jednoty „prostředku a „cíle“; periferní postavení dětské literatury z hlediska posilování funkce formativní a estetické). Na základě kombinované analýzy doktorandka doporučuje čtenářské soutěže v angličtině, systematické spojení práce s literárními texty s počítačovými technologiemi, širší škálu na trhu dostupných anglických čítanek s doprovodnými úkoly a aktivitami (nikoli ovšem, jak by se snad dalo očekávat, titulů upravené dětské literatury), školení pro pedagogy, kvalitní metodickou příručku pro praktikující učitele jazyků zaměřené na práci s literárním textem (jež by přitom mohla vyjít z přehledu aktivit a rozvíjených čtenářských strategií v učebnici *Project*), systematictější vzdělávání učitelů cizích

jazyků v rámci DVPP v oblasti čtenářské gramotnosti v konkrétním cizím jazyce včetně využití původních literárních textů; vypracování sylabu takového kurzu, který nejprve učitele uvede (on-line formou) do problematiky dětské literatury a naučí je takovou literaturu číst, chápat a oceňovat. Cenné jsou autorčiny poznámky k problematice uzpůsobených textů, vazbě pedagogické praxe na nakladatelskou nabídku, otázkám motivace pedagogů i studentů a metodologické postřehy k poměru mezi tichým a hlasitým, resp. intenzivním a extenzivním čtením stejně jako její doporučení k osnovám a legislativě: na základě zjištěných ukazatelů se navrhuje, aby sylaby předmětů, které bezprostředně odrážejí věkovou kategorii žáků, pro niž je budoucí učitel kvalifikován, byly upraveny ve smyslu pokrytí vždy dvou sousedních stupňů školy (1. a 2. stupeň, případně 2. a 3. stupeň) s tím, že takto rozšířená kvalifikace by prospěla oběma stranám, neboť by se tak vyšlo vstříc trvalému nedostatku kvalifikovaných učitelů angličtiny na základních školách.

Kritické poznámky

1. „Studentské“ dotazníky nejsou striktně vzato srovnatelné, protože srovnání je možné vlastně jen ve dvou otázkách. Zadání „michiganského“ dotazníku je o poznání méně návodné. Jaký byl vlastně smysl administrace dotazníku v USA a tohoto srovnání?
2. Hospitace a výuková pilotáž v trvání pouhých dvou hodin vlastně jen doplňují škálu použitelné metodologie. Poznatky z nich získané mají s ohledem na silně omezený kvantitativní charakter pouze minimální informační hodnotu.
3. Tato obecná kritická poznámka souvisí s předchozími dvěma a týká se koncepce a záběru práce, které se ke škodě zkoumaného problému jeví jako příliš ambiciózní. Domnívám se, jakkoli jde pouze o pohled odborníka z příbuzného oboru, že by bývalo bylo lépe, kdyby se práce v jádru věci bývala zaměřila – místo celoplošného analytického popisu problematiky dětské literatury ve výuce angličtiny na základních školách – problémověji, a to nejlépe na vytvoření některého z aplikovaných nástrojů, o kterých je řeč v kapitole o závěrech pro praxi. Autorka je natolik zkušená a akademicky schopná, že by i takto postavený projekt jistě zvládla se ctí.

Otázky k obhajobě:

1. Největší zjištěnou překážkou v „učitelském“ dotazníku, pokud jde o využívání dětské literatury v hodinách, je podle očekávání čas. Pokud se zaměříme úzce na bezprostřední kontext osnov, jak by podle kandidátky bylo možno dosáhnout větší proporcionality, aby se tak nedělo na úkor jiných složek cizojazyčného vyučování?
2. Jaké nejbližší aplikované kroky kandidátka plánuje v návaznosti na praktická doporučení své práce?

Závěr

Disertační práce Mgr. Olgy Vraštilové M.A. je záslužnou, široce založenou studií na aktuální téma lingvodidaktiky literárního textu, v níž analytické a hodnotící hledisko převažuje nad syntetickým a aplikovaným. Autorka prokázala bezpečnou orientaci v komplexní problematice literatury pro děti a mládež, resp. prohlubování čtenářské gramotnosti v cizojazyčném vyučování na základní škole. Svou práci přehledně strukturovala, velmi pečlivě vypravila a napsala jasným a kultivovaným jazykem.

Celkově konstatuji, že i přes kritické připomínky k zadání a koncepci předložená disertační práce po mém soudu splňuje požadavky kladené na odbornou úroveň disertací v oboru didaktika konkrétního jazyka (anglický jazyk), a doporučuji ji proto k obhajobě.